

Roņu dzimta

Roņi ir zīdītāji un plēsēji. Roņu dzimtā mūsdienās sastopamas 18 sugas. Tie pārsvarā dzīvo salstudenēs, tomēr viena roņu suga un divas pasugas mītīnās saldūdeņos – Baikāla roņis *Phoca sibirica*, kas dzīvo Baikāla ezerā, Ladogas pogainais roņis *Phoca hispida ladogensis*, kas dzīvo Ladogas ezerā un Saima pogainais roņis *Phoca hispida saimensis*, kas mīt Saima ezerā. Roņu dzimtas dzīvnieki ir ļoti dažādi savos izmēros. Mazākais ir pogainais roņis *Phoca hispida*, kas var būt 85 cm garš un 45 kg smags, savukārt dienvidu jūraszilonis *Mitounga leonina* var sasniegt 4,9 m garumu un svērt līdz pat 2400 kg. Roņu dzīves ilgums var sasniegt 30 gadus. Dzimungatavību roņi sasniedz 4–7 gadu vecumā. 1k gadu roņu mātē piedzimst viens vai retāk divi mazuli. Roņu dabiskie ienaidnieki ir vaļi un leduslādi, tomēr vislielāko apdraudējumu roņiem rada cilvēka darbība – jūras piesārņojums, zvejniecība un roņu medības.

Roņi – ūdens iemītņieki

Lielāko dzīves daļu roņi pavada ūdenī, taču tiem izveidojušies dažādi pielāgojumi, kas palīdz peldēt un izdzīvot ūdens vidē:

- ķermenis veidots plūdinājuma formā;
- zem ādas ir biezs tauku slānis;
- kājas ir līdzīgas ariem;
- starp pirkstiem ir peldplēve;
- visi dzīvnieku orgāni izvietoti ķermeņa iekšpusē.

Uz sauszemes roņi ir relatīvi neveikli un spēj pārvietoties tikai izmantojot priekšējās peldpleznas. Lai gan lielu dzīves daļu roņi pavada ūdenī, uz sauszemes vai ledus roņi iznāk gan atpūsties, gan dzemdēt un barot mazulus.

Ūdenī roņi ir veikli peldētāji. Tie stūrē ar priekšējām peldpleznām, bet pārvietošanās ātrumu nodrošina gan ķermeņa plūdinājuma formas un lokānais mugurkauls, gan pakājāju sāņu kustības – līdzīgi kā zivs aste. Vedēla roņis *Leptonychotes weddellii* spēj lenirt pēc barības līdz pat 600 metru dziļumam. Roņi elpo atmosfēras gaisu, tomēr arī zem ūdens bez ieelpas tie spēj pavadīt vairāk kā 15 minūtes.

Mazuļi piedzimst uz sauszemes vai ledus

Latvijā sastopamajiem roņiem – pelēkajam un pogainajam roņim – gada sākumā, no janvāra līdz aprīlim, ir dzemdību laiks. Mātītes meklē grūti pieejamas vietas, kur laist pasaulē mazulus, lai nodrošinātu tiem patverumu pirmajās dzīves nedēļās. Mazuļi piedzimst pilnībā attīstījušies, ar baltu, biezu kažoku, kas pasargā no aukstuma. Pirmās dzīves nedēļās roņu mazuli pavada uz ledus vai sauszemes un baro ar trekno mātes pienu, kas bagāts ar taukiem un olbaltumvielām, tādejā strauji pieņemas svarā. Savukārt roņu māte zaudē svaru. Trīs līdz piecu nedēļu vecumā roņu mazuli ir uzkrājuši pietiekamas tauku rezerves, lai uzsāktu patstāvīgu dzīvi un iemātos paši atrast barību. Arī jauno ronēnu balto kažoku ir nomainījis peldēšanai piemērotu apspalvojumu. Ronēni ātri iemācas orientēties zem ūdens, tiem ir labi attīstīta dzirdē, redze un tauste, kas palīdz nometīt barību.

Ēdienkartē – zivis

Roņu pamatbarība ir zivis, tomēr tie ēd arī vēzveidīgos un gliemjus. Jo īpaši roņi iecienījuši treknās zivis. Tas ēdot, roņiem veidojas biežais zemādas tauku slānis, kas saglabā ķermeņa siltumu aukstajos ūdeņos. Tauku slānis roņiem var būt līdz pat 8 centimetriem biezs un veidot četurotu daļu no ķermeņa kopējā svara. Ikdienā roņi var apēst līdz pat 10 kilogramiem zivju, taču kritiskos gadījumos vairākas roņu sugas spēj ilgstoši iztikt bez barības – līdz pat 4 mēnešiem.

Pirms simts gadiem roņu Baltijas Jūrā bija krietni vairāk nekā mūsdienās: apmēram 90 000 pelēko roņu un 180 000 pogaino roņu. Intensīvo medību dēļ roņu populācijas bija krietni sarukušas un 20. gadsimta 70. un 80. gados Baltijas Jūrā bija palicis valrs ap 4000 pelēko roņu un 5000 pogaino roņu, turklāt vairošanās negatīvi ietekmēja lielais jūras piesārņojums. Šobrīd roņu skaits atkal pieaug.

Roņi Baltijas jūrā

Baltijas jūrā sastopamas trīs roņu sugas – pelēkais roņis (*Halichoerus grypus*), pogainais roņis (*Phoca hispida*) un plankumainais roņis (*Phoca vitulina*). Visbiežāk Latvijas piekrastē sastopams pelēkais roņis – lielākais no Baltijas jūras roņiem. Mazākais no roņiem – pogainais roņis – Latvijas piekrastē sastopams reti, savukārt plankumainais roņis lielākoties apdzīvo Baltijas jūras rietumu daļu un Latvijas piekrastē novērots dažās reizēs.

Kā rīkoties, ja krastā atrasts roņu mazulis?

Roņu mātes mazulus baro tikai apmēram vienu mēnesi – pēc tam tiem jāemācas patstāvīgi iegūt barību. Tādēļ, ja ieraugi izkritusi baltā pūka – mazulis ir uzsācis patstāvīgu dzīvi un cilvēku palīdzība tam nebūs nepieciešama.

ATCERIES!

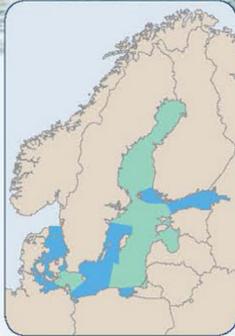
Roņi ir īpaši aizsargājami dzīvnieki, tādēļ no dabiskās vides tos drīkst izņemt tikai Dabas aizsardzības pārvaldes, Valsts vides dienesta, zooloģiskā dārza vai Avārtijas un glābšanas dienesta speciālisti. Pietam – īpaši jābaldās no roņu mazuļa zobiem! Roņa koduma rētas var nesadzīt pat vairākus mēnešus. Lai ronēnlem neradītu apdraudējumu, ejot pastaļgā ar suni, ved to pavadīnā!

Ronēna nogādāšana Rīgas Zoodārzā ir vēlama tajos gadījumos, ja

- ronēns ir ievainots;
- ronēns ir izteikti novājējis un sliktā kondīcijā.

Pelēkais roņis (*Halichoerus grypus*)

ĀRĒJAIS IZSKATS. Purns garš, nosmailots, uz tā – gari vibrīsi jeb taustes mati (purna profils līdzīgs kā sunim). Piere atrodas vienā līnijā ar purnu. Nāsis atrodas tālu viena no otras, lielas, garenas, izvietotas slīpi, noslēdzamas. Apmatojuma krāsoms variē, tomēr vairumam dzīvnieku pamatfons mugurpusē pelēks, vēderpusē baltgani pelēks. Viss ķermenis izraibināts ar tumšiem, ieapaļiem plankumiem. Baltijas jūrā lielākais roņis. Ķermeņa garums pieaugušiem tēviņiem var sasniegt 2,5 m, bet mātītēm – līdz 2 m, savukārt svārs tēviņiem var sasniegt apmēram 300 kg; mātītēm – līdz 200 kg.

IZPLATĪBA. Sugas areāls atrodas Atlantijas okeāna ziemeļos, Baltijas jūrā sastopami roņi galvenokārt uzturas Baltijas jūras centrālajā daļā. Populāciju veido vismaz 30 000 īpatņu, un to skaits pieaug. Latvijas teritorijā pelēkie roņi novēroti gar visu jūras piekrasti un vietām arī upju lejtecēs.

DZĪVESVEIDS. Lielāko dzīves daļu pavada jūrā (gan atklātajos, gan piekrastes ūdeņos). Uz ledus vai sauszemes izrāpjas, lai dzemdētu un pabarotu bērnus, atpūstos, pārošanās laikā, kā arī apmatojuma maiņas periodā. Dzīvo gan pa vienam, gan nelielās grupās vai pat baros. Mazuļu barošanas periodā un apmatojuma maiņas laikā mēdz izveidot samērā lielas kolonijas netālu no vaļēja ūdens uz lielākiem ledus gabaliem, retāk uz salām. Roņi, kas nav sasnieguši dzimumgatavību, ir klejotāji. Dzimungatavību pelēkie roņi sasniedz apmēram 3 līdz 5 gadu vecumā. Dzīves ilgums tēviņiem var sasniegt 25 gadus, mātītēm – 35 gadus.

VAIROŠANĀS. Poligāms dzīvnieks – pieaugušie dominējošie tēviņi veido haremus un var pāroties ar 2–10 mātītēm. Pārošanās notiek gan uz ledus, gan ūdenī. Vairošanās periods sākas pavasarī – drīz pēc mazuļu piedzimšanas. Grūsnība ilgst nepilnu gadu. Gadā viens metiens, metienā – viens mazulis. Mazuļi dzimst laikā no februāra nogales līdz aprīļa pirmajai pusēi. Parasti ronēni nāk pasaulē uz lielām ledus gabaliem vai, bezledus gadījumā, uz nelielām salijām piekrastē. Zīdīšanas periods ilgst apmēram mēnesi, kura laikā mazulis sasniedz 40 kg svaru, zaudē balto apmatojumu un ir gatavs patstāvīgai dzīvei.

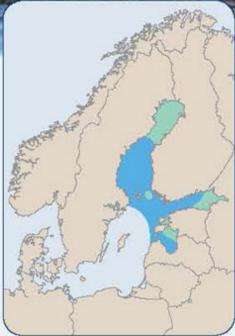
BARĪBA. Barību iegūst vienīgi ūdenī un pārtiek gandrīz tikai no zivīm. Medi galvenokārt no rītiem un vakaros. Pieaudzis dzīvnieks dienā apēd 7–10 kg zivju. Spēj ilgstoši badoties.

APDRAUDĒJUMS. Jūras piesārņojums, cilvēku traucējumi un plēsēju uzbrukumi mazuļu barošanas vietās, zvejniecība (dzīvnieki noslikst, sapinoties tīklos un mērdos), infekcijas slimības.

AIZSARDZĪBAS STATUSS. Īpaši aizsargājama suga.

Pogainais roņis (*Phoca hispida*)

APRAKSTS. Galva īsa, noapaļota, ar strupu purnu, uz kura – gari vibrīsi jeb taustes mati. Galvas profils – slīps, ar ieliekumu starp acīm. Nāsis vidēji lielas, garenas, izvietotas slīpi, tuvu viena no otras, noslēdzamas. Ķermeņa krāsa variē, tomēr vairumam raksturīga pelēka pamatkrāsa, kas izraibināta ar neregulāras formas (ovāliem) plankumiem. Ķermeņa augšpusē plankumi tumši un ieskauti gaišos gredzenos. Muguras vidusdaļā parasti plankumu nav. Pasaulē mazākais roņis, līdz ar to – arī mazākais no Baltijas jūrā sastopamajiem roņiem. Ķermeņa garums pieaugušiem tēviņiem var sasniegt 1,7 m, bet mātītēm – līdz 1,5 m, savukārt svārs tēviņiem ir vidēji 70 kg; mātītēm – 50 kg.

IZPLATĪBA. Pogainajam roņim raksturīga arktiska izplatība, tā ir vistālāk uz ziemeļiem izplatīta roņu suga. Sugas kopējais areāls aptem Ziemeļu Ledus okeānu, ietver Atlantijas un Klusā okeāna ziemeļos (ar vairākiem šiem okeāniem pieguļošajām jūrām un upju lejtecēm), tajā ietilpst arī 2 iekšzemes ezeri (Saimas un Ladogas).

Baltijas jūras ziemeļu un centrālajā daļā mīt apmēram 6500–9000 īpatņu. Pogaino roņu izplatību nosaka aizsalstošās jūras teritorijas. Lielākā daļa Baltijas jūras pogaino roņu uzturas Botnijas līd, daļa – arī Rīgas līd un Somu līd. Latvijas ūdeņos pogainie roņi sastopami reti, biežāk novēroti Vidzemes piekrastē, kā arī dažreiz sastapti piekrastes ezeros un lielo upju lejtecēs.

DZĪVES VEIDS. Lielāko dzīves daļu pavada ūdenī, jo veikli peld un nirst. Var lenirt daudzus desmitus metru dziļumā un zem ūdens bez ieelpas uzturēties līdz 25 minūtēm. Uz sauszemes vai ledus parasti iznāk, lai atpūstos vai pasildītos saulē, kā arī vairošanās un apmatojuma maiņas periodā. Ziemas laikā lielākoties apmetas uz plašākiem ledus laukiem. Savukārt pavasarī, kad notiek apmatojuma maiņa, mēdz uzturēties lielākās grupās. Roņi, kas nav sasnieguši dzimumgatavību, ir klejotāji. Dzimungatavību pogainie roņi sasniedz apmēram 3–6 gadu vecumā. Dzīves ilgums tēviņiem var sasniegt 30 gadus, mātītēm – 40 gadus.

VAIROŠANĀS. Poligāms dzīvnieks. Riests norisinās no marta līdz maijam. Grūsnība ilgst līdz 11 mēnešiem. Gadā viens metiens, un metienā parasti piedzimst viens mazulis. Mazuļi dzimst laikā no janvāra līdz martam, uz stabila ledus, kur mātīte ledus krāvumos ierīkojusi mīgu vīrs aļiņģa. Zīdīšanas periods ilgst apmēram 5 nedēļās, kura laikā mazulis var sasniegt 20 kg svaru un uzsākt patstāvīgu dzīvi un barības meklējumus.

BARĪBA. Barību iegūst vienīgi ūdenī, pārtiekot gandrīz tikai no zivīm, tomēr ziemā barojas arī ar vēzveidīgajiem.

APDRAUDĒJUMS. Jūras piesārņojums, zvejniecība (dzīvnieki noslikst, sapinoties tīklos un mērdos), nepietiekams ledus biežums (īpaši mazuļu laikā) siltās ziemās, ledlauži, kas izposta dzīves vidi aukstās ziemās.

AIZSARDZĪBAS STATUSS. Īpaši aizsargājama suga.

Plankumainais roņis (*Phoca vitulina*)

APRAKSTS. Galva īsa, noapaļota, nedaudz saplacināta no augšas. Purns strups, ar garām, gaišiem vibrīsiem jeb taustes matiem. Galvas profils – slīps, ar ieliekumu starp acīm. Nāsis atrodas tuvu viena otrai, tās ir nelielas, garenas, sauras, izvietotas slīpi (V burta – veidā), noslēdzamas. Acis samērā lielas, atrodas savstarpēji tuvu. Ausis noslēdzamas, ausu atveres lielas, labi saskatāmas. Apmatojums var variēt no gaiši pelēki dzeltena līdz pat gandrīz melnam. Ķermeņa apakšpusē gaišāka nekā virspusē, tas samērā vienmērīgi izraibināts ar nelieliem, iegareniem plankumiem. Ķermeņa garums pieaugušiem tēviņiem var sasniegt 1,9 m, bet mātītēm – līdz 1,7 m, savukārt svārs tēviņiem var sasniegt apmēram 150 kg; mātītēm – līdz 110 kg.

IZPLATĪBA. Izplatīts subarktiskajā un mērenajā joslā Atlantijas un Klusā okeāna piekrastes ūdeņos (un tiem pieguļošajā Ziemeļu Ledus okeāna daļā). Baltijas jūrā plankumainie roņi mītīnās dienvidrietumu daļā, tādēļ Latvijas teritorijā šie roņi novēroti vien divās reizēs.

DZĪVES VEIDS. Labi piemērots dzīvei ūdenī, tomēr uz sauszemes iznāk samērā bieži. Uzturas galvenokārt piekrastē. Nometnieks, pārvietojas nelielos attālumos. Migrācijas veic nelabvēlīgu laika pastākļu vai barības trūkuma dēļ. Mēdz koncentrēties dažāda lieluma grupās, jo īpaši apmatojuma maiņas laikā. Tramīgs un piesardzīgs. Dzimungatavību plankumainie roņi sasniedz apmēram 4–7 gadu vecumā. Dzīves ilgums tēviņiem var sasniegt 35 gadus, mātītēm – 40 gadus.

VAIROŠANĀS. Riests notiek pavasara beigās – vasarā ūdens vidē. Pārsvarā monogāms dzīvnieks. Grūsnība ilgst līdz 11 mēnešiem. Gadā viens metiens, metienā parasti viens mazulis. Mazuļi dzimst no jūnija līdz jūlijam uz sauszemes – smilšainos līdagos, uz salijām vai piekrastes rītiem. Mazulis piedzimst labi attīstīts, ar pieaugušiem roņiem līdzīgu kažoku, tādēļ dažas stundas pēc piedzimšanas var doties ūdenī. Zīdīšanas periods ilgst līdz 5 nedēļām, kuru laikā mazulis uzkrāj enerģijas rezerves, lai uzsāktu patstāvīgu dzīvi un meklētu barību.

BARĪBA. Pārsvarā pārtiek no zivīm, taču mazuļu barības sastāvā ietilpst arī gliemji un vēzveidīgi.

APDRAUDĒJUMS. Jūras piesārņojums, zvejniecība (noslikst, sapinoties tīklos un mērdos), roņu medības, parazitāri un infekcijas slimības, kā arī haizivis, polārlādi un zobvaļi dīvēt dabiskajā izplatības areālā.

AIZSARDZĪBAS STATUSS. Eiropas Savienībā īpaši aizsargājama suga.

Kartes apzīmējumi:
• ar koši zilo iezīmēta roņu izplatības teritorija;
• ar zili zaļo – galvenās vairošanās vietas.

Sagatavots ar Eiropas Kopienas finansu Instrumenta LIFE un Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu

Plakāts sagatavots LIFE + Dabas un bioloģiskās daudzveidības programmas projekta "Inovācijas pieejas jūras bioloģiskās daudzveidības monitorīngam un dabas vērtību aizsardzības stāvokļa novērtēšanai Baltijas Jūrā" (MARMONI, LIFE/09/NAT/LV/000238) ietvaros. Par publikācijas saturu atbildīga ir tikai un vienīgi Dabas aizsardzības pārvalde, un tajā paustie apgalvojumi nav uzskatāmi par Eiropas Komisijas viedokli.

Materiāls drukāts uz FSC sertificēta papīra

Teksts: Maija Grandane
Konsultants: Valdis Pīlāts
Zīmējumu autore: Daiga Segīņa
Fotoģrafiu autori: Igors Denjovs,
Marcel Burkhard / CC BY-SA 3.0
Kartogrāfs: Andris Lohmanis

Roņi

BALTĪJAS JŪRĀ

Roņi Baltijas jūrā

Pelēkais roņis
Halichoerus grypus

Plankumainais roņis
Phoca vitulina

Pogainais roņis
Phoca hispida

Sagatavots ar Eiropas Kopienas finanšu instrumenta LIFE un Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu

Dabas aizsardzības pārvalde